https://www.kvinnehistorie.no/artikler/kvinnerepresentasjon-i-politikken/

Kvinnerepresentasjon i politikken

Da den andre verdenskrigen sluttet, var det vel tretti år sia kvinnene hadde fått allmenn stemmerett. Likevel var det bare 4,7 prosent kvinner på Stortinget og 3,4 prosent kvinner i kommunestyrene.

Aase Bjerkholt (1915-2002) ledet i mange år Arbeiderpartiets kvinnebevegelse. Hun ble Norges første statsråd for familie- og forbrukersaker 1955, og hadde denne ministerposten i 10 år., Foto: Rigmor Dahl Delphin, Eier:

Oslo Museum.

Stortingets presidentskap markerer 150-årsjubileet for Norges grunnlov i 1964. På bildet sees Nils Langhelle, Nils, Alv Kjøs, Per Borten, Jacob Martin Pettersen, Nils Hønsvald og Einar Hareide. Foto: Knudsens fotosenter, Norsk Teknisk Museum

Den første kvinnelige statsråden ble utnevnt i 1945. I tida etter krigen var det liten interesse for kvinnenes spesielle situasjon. Gjenreisningen og den kalde krigen gjorde at oppmerksomheten var rettet mot andre spørsmål.

I løpet av 1960-årene begynte det å gro fram et bredere engasjement i kvinnesaka. Den internasjonale spenningen var i ferd med å dempes noe, og radikale ideer tok til å spre seg. Skoleverket ble utbygget, og særlig kvinner fikk mer formell utdanning enn før. Samtidig fikk kvinnene kontroll med forplantningen og antall barn i gjennomsnittsfamilien sank. De økonomiske konjunkturene var gunstige, og kvinners deltakelse i yrkeslivet økte. Det gjaldt ikke minst gifte kvinner. Kvinnene måtte imidlertid ofte ta til takke med dårligere jobber og lavere lønn enn mennene, og utbyggingen av barnehager var svak. I samfunnsstyringen glimret kvinnene med sitt fravær.

Innenfor en del av de politiske partiene, særlig på venstresida av det politiske spektrum, oppsto det en debatt omkring kvinnenes stilling. Flere partier laget midt i 1960-årene utredninger av kvinne- og familiepolitikken. Dette gjaldt blant annet Arbeiderpartiet, Sosialistisk Folkeparti (SF) og Venstre.

Kampanje for økning av kvinneandelen i kommunestyrene i 1967

Foran kommunevalget i 1967 ble det opprettet en tverrpolitisk komite på topp-plan med sikte på å øke andelen kvinner i kommunestyrene.

Alle de politiske partiene var representert i komiteen. Den borgerlige regjeringens statsminister Per Borten var leder, mens Arbeiderparti-regjeringens tidligere statsminister Einar Gerhardsen, var nestleder. I tillegg til de politiske partiene var en lang rekke kvinneorganisasjoner representert i komiteen, fra Norges Husmorforbund til Norske Kvinnelige Akademikeres Landsforbund.

> “
> **Komiteen la opp til en intens propagandakampanje gjennom presse, radio, TV og skoleverket. Målet var å skape en opinion for at flere kvinner burde velges inn i kommunestyrene.**

Kjente kvinner som tidligere statsråd Aase Bjerkholt, lederen for Oslo Kvinnesaksforening Birgit Wiig, og stortingsrepresentant Astri Rynning, ledet komiteens arbeid.

Tynset kommunestyre i perioden 1972-1975. Foto: Musea i Nord-Østerdal, Stift Nordøsterdalsmuseet

Komiteen la opp til en intens propagandakampanje gjennom presse, radio, TV og skoleverket. Målet var å skape en opinion for at flere kvinner burde velges inn i kommunestyrene. De sentrale partiorganene sendte henstillinger til lokallagene om å nominere flere kvinner på valglistene. Før valget gikk framtredende politikere ut med oppfordringer om ikke å stryke kvinner på listene, men tvert om gi dem tilleggsstemmer ved å kumulere dem. Det ble opplyst om kumuleringsreglene.

Resultatet av kampanjen var ikke oppsiktsvekkende, men kvinnenes representasjon økte med 50 prosent – fra 6,3 til 9,5 prosent. Og én kommune skapte oppstyr. I Modum i Buskerud brukte kvinnene en spesiell kumuleringsmetode anbefalt av redaktør Per Hovengen i lokalavisa Bygdeposten. Den gikk ut på å erstatte mannsnavn på lista med kvinnenavn fra andre lister, såkalte «slengere». Dette ble gjort på en systematisk måte og det ble valgt 14 i stedet for 4 kvinner til kommunestyret. 17 av 6355 godkjente lister gjorde utslaget.

Den nye kvinnebevegelsen

Så kom den nye kvinnebevegelsen. Inspirasjonen kom i stor grad fra USA. Brede grupper av kvinner oppdaget at den formelle likestillingen som var oppnådd, ikke hadde gitt dem likestilling i praksis. Selv om lover og regler ikke alltid stengte, hadde kvinnene begrensete muligheter for å delta i yrkes- og samfunnslivet, og den psykologiske og seksuelle undertrykkingen var sterk. De første nyfeministgruppene ble dannet i 1970. Nyfeministene. drev bevisstgjøring i små, intime grupper, utvidet interesseområdet ved at det private ble gjort politisk, og satte i gang nye, originale aktiviteter og tiltak. Det ble liv på kvinnefronten, og de tradisjonelle kvinneorganisasjonene ble styrket av de nye strømningene.

«Kvinnekuppet» i 1971

Foran kommunevalget i 1971 ble det ikke laget noen tverrpolitisk aksjon, men kvinnesakskvinner engasjerte seg på bred basis. Norske Kvinners Nasjonalråd startet en propagandakampanje. Kvinner øvde press i de politiske partiene. Nyfeminister, husmorlag og andre, organiserte strykning og kumulering på listene, blant annet ved hjelp av Hovengens metode. Denne gangen ble det bemerkelsesverdige resultater.

> I tre kommuner: Asker, Oslo og Trondheim, fikk kvinnene flertall, og i seks andre oppnådde de 40 prosent eller mer. Det var etter valget «bare» 22 av landets 444 kommuner som var helt uten kvinnelig representasjon.

Kvinnenes representasjon økte fra 9,5 til 14,8 prosent. I tre kommuner: Asker, Oslo og Trondheim, fikk kvinnene flertall, og i seks andre oppnådde de 40 prosent eller mer. Det var etter valget «bare» 22 av landets 444 kommuner som var helt uten kvinnelig representasjon.

> Framstående mannlige politikere mente kvinnene hadde brukt «udemokratiske metoder» selv om de var helt lovlige, og begrepet «kvinnekupp» ble den faste betegnelsen på valget. Før neste kommunevalg ble valglova endret.

Flertallskommunene skapte store avisoverskrifter: «Politiske amazoner stormer rådhuset» og «Kvinnelig knockout i årets Oslo-valg». Framstående mannlige politikere mente kvinnene hadde brukt «udemokratiske metoder» selv om de var helt lovlige, og begrepet «kvinnekupp» ble den

faste betegnelsen på valget. Før neste kommunevalg ble valglova endret. Adgangen til å bruke «slengere» ble fjernet og Hovengen-metoden var dermed ikke lenger mulig. Men 1971-valget ga mange kvinner nytt mot, selvtillit og styrke. Det var mulig å vinne fram. Og kvinnene i kommunestyrene oppdaget at de var i stand til å makte oppgavene. Mange menn ble mer oppmerksomme enn før på kvinnenes situasjon. De forsto at kvinnene mente alvor når de krevde økt representasjon i folkevalgte organer – så mye alvor at de var villige til å la kravene påvirke stemmegivningen ved valgene.

Kommunestyrene der kvinnene kom i flertall, ble gjenstand for spesielle studier. Disse viste at kvinnene fikk flertall i kommunestyre og sosialstyre, men ingen andre steder. Når det gjaldt de kommunale verv, fikk menn bukten og begge endene. Kvinnene hadde problemer med tidskrav, maktkamp og prestisjejag, i tillegg til direkte kvinnediskriminerende holdninger. De ble både oversett og nedvurdert, men greide likevel å prege dagsorden og saker, særlig når det gjaldt spørsmål vedrørende barn og eldre, lønns- og familiepolitikken.

Kvinneåret 1975: stillstand i kvinnerepresentasjonen i kommunene

Kvinnene fortsatte å øve press, innenfor og utenfor de politiske partiene. Ved Stortingsvalget i 1973 gikk kvinneandelen opp fra 9,3 til 15,5 prosent. 1975 var det internasjonale kvinneåret og det ble lagt opp til en bred opplysnings- og propagandakampanje til fordel for kvinnene før valget. Kvinnene styrket også sin stilling i nominasjonene, og i fylkestingene, der velgernes påvirkning av listene er minimal, kom kvinneandelen opp i 24,9 prosent. På kommunevalglistene rettet imidlertid velgerne mer til fordel for menn enn for kvinner, og resultatet ble stillstand i kvinnerepresentasjonen med 15,4 prosent. I en god del kommunestyrer økte antall kvinner, men der kvinnene hadde stått sterkt, gikk de mer eller mindre tilbake. Særlig i Høyre ble kvinnenes stilling svekket, mens SV gjorde et brakvalg med 35 prosent kvinner.

Kvinnepolitisk aksjon i 1977

Det var klart at aksjonene måtte fortsette. Kvinnene mobiliserte på nytt over bred front foran Stortingsvalget i 1977. Gjennom «Kvinnepolitisk aksjon» ble det opprettet en serie grupper på tverrpolitisk grunnlag. De krevde 50 prosent kvinner i folkevalgte organer og en politikk til fordel for kvinnene.

“

Gjennom «Kvinnepolitisk aksjon» ble det opprettet en serie grupper på tverrpolitisk grunnlag. De krevde 50 prosent kvinner i folkevalgte organer og en politikk til fordel for kvinnene.

Gruppene presenterte synspunktene sine i presse, radio og TV. De henvendte seg til partiene og Stortingskandidatene. Ved valget gikk kvinneprosenten opp fra 15,5 til 23,9 prosent.

Nye kumuleringsmuligheter og økt kvinneandel i 1979

Motreaksjonene mot endringen av valglova var så sterke at det før kommunevalget i 1979 ble åpnet adgang til en begrenset bruk av «slengere». Foran valget gikk åtte kvinneorganisasjoner sammen om en opplysningskampanje: Norske Kvinners Nasjonalråd, Norges Husmorforbund, Norges Bondekvinnelag, Norsk Bonde- og Småbrukarlags Kvinnegrupper, Norsk Kvinneforbund, Norsk Kvinnesaksforening, Brød og Roser og Oslo Faglige Kvinnebevegelse.

Tynset kommunestyre 1980-1983. I løpet av 1970-tallet hadde kvinneandelen økt, men økningen var langt fra dramatisk. Foto: Musea i Nord-Østerdal, Stift Nordøsterdalsmuseet

Kampanjen spredte informasjon om kvinner i politikk, og oppfordret velgerne til å kumulere kvinnene på listene. Massemedia ble stimulert til å interessere seg for kvinnenes politiske stilling, og det ble arrangert møter rundt om i landet.

Ved valget økte kvinnerepresentasjonen på nytt, fra 15,4 til 22,8 prosent på landsbasis. Bare fire kommuner var nå uten kvinnerepresentasjon. I seksten var det minst 40 prosent kvinner og i tre hadde kvinnene flertall: Oppegård i Akershus, Lunner i Oppland og Inderøy i Nord-Trøndelag. Kvinneandelen økte også i fylkestingene.

Folkevalgtes arbeidssituasjon – et hinder for kvinner?

Fokus på kvinneandelen i folkevalgte organer førte til en debatt om rekrutteringen. Det ble blant annet satt søkelys på de folkevalgtes arbeidssituasjon. Både på Stortinget og i kommunestyrene var vervet som representant svært arbeidskrevende. Stortingsrepresentanter manglet nødvendig hjelp for å løse oppgavene.

I Akershus-kommunene brukte representantene gjerne 3-4 kvelder i uka på sitt kommunestyreverv. Det var store mengder saksdokumenter og lite tid til å sette seg inn i papirene. Folk med en ufri arbeidssituasjon, dobbeltarbeidende kvinner og småbarnsmødre, hadde store vansker med å påta seg en slik belastning.

Kjønnskvotering på 1980-tallet

På begynnelsen av 1980-tallet kom en ny stillstand. Trass i fortsatte kampanjer ble kvinneandelen bare 25,8 prosent ved Stortingsvalget i 1981 og 23,8 ved kommunevalget i 1983.

> “
> I 1983 vedtok Arbeiderpartiet 40 prosent kvotering. I tillegg benyttet SV og Venstre kvotering. Dermed kom et nytt gjennombrudd.

Men så, i 1983, vedtok Arbeiderpartiet 40 prosent kvotering. I tillegg benyttet SV og Venstre kvotering. Dermed kom et nytt gjennombrudd.

Ved valget i 1985 økte kvinneandelen på Stortinget til 34,4 prosent. To år etter økte kvinneandelen i kommunestyrene til 31,2 prosent. Seinere har nivået ligget på tretti-tallet. I 2002 var det 37 prosent kvinner på Stortinget og 34 prosent i kommunestyrene. Det er svært bra i forhold til de fleste land i verden, men fortsatt et godt stykke fra likestilling.

Se også

- «Kvinnekupp» i Asker 1971
- Den nye kvinnebevegelsen i 1970-årene

1970-TALLETS KVINNEKAMP KVINNER I POLITIKKEN

Av Torild Skard, 2003 Last ned Del

Meldinger ved utskriftstidspunkt 24. oktober 2026, kl. 00.50 CEST

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.